

Recenzija, prikaz knjige, kritika /1.19

doc. dr. Naško Križnar

NAGOVOR OB PODELITVI MURKOVE NAGRADE IN PRIZNANJ 2005

Spoštovani gospod predsednik SAZU, spoštovani letošnji nagrajenci, spoštovano vodstvo SED in člani komisije za Murkove nagrade, drage kolegice in kolegi ter gostje naše prireditve.

Počaščen sem, da lahko spregovorim ob tako pomembnem dogodku, kot je podelitev Murkove nagrade, s katero na slovesen način sporočamo javnosti, da je etnologija živa in aktualna humanistična veda. Predvidevam, da Murkove nagrade v veliki meri odražajo stanje duha v slovenski etnologiji. Iz statistike nagrad, porekla nagrajencev in njihove vsebinske ter metodološke usmeritve bi bilo razvidno, kdo je kdo in kaj je kaj. Pri tem pa ne bi smeli pozabiti na dosežke, ki zaradi različnih okoliščin niso bili nagrajeni, a so moralno prisotni in se jim moramo tudi pokloniti. Mislim predvsem na dosežke iz manjših ustanov, ki niso vedno v središču pozornosti. Včasih je vztrajna prisotnost enako pomembna kot nagrade.

Spodobi se in pravično je, da nekdanji nagrajenec malo pokritizira in poučuje avditorij s svojega minljivega piedestala. Dovolite, da si v nadaljevanju tudi jaz to privoščim!

Vesel sem, da je lanska Murkova nagrada usmerila pozornost na področje etnografskega filma in vizualnih raziskav. Kajti kljub temu, da se že dve desetletji (skupaj z redkimi kolegi) trudim utemeljiti to področje kot legitimno raziskovalno smer in akademski predmet, se včasih še vedno počutim kot Božidar Jakac, ki so ga v partizanih spraševali, zakaj snema take vsakdanje stvari, kot je npr. prevoz ranjencev. In je odgovoril: »Zdaj to ni nič posebnega, sčasoma pa bo ta posnetek pomemben dokument.« To preprosto prepričanje še danes uvršča Jakca med totemske prednike vizualne dokumentacije. Zato bi rekel: pustimo raziskovalcem, naj z močjo svoje intuicije odkrivajo nove poti, če le prevzamejo odgovornost za svoja dejanja – pardon – za svoje ranjence.

Nekateri kritiki slovenske etnologije vidijo v raziskovanju lastne kulture, ki ga (med drugim) izvaja etnologija, neproduktivno prizadevanje, češ da je preučevanje nacionalne identitete v današnjem svetu večkulturnosti in globalizacije anahronistično.

To bi držalo samo v primeru, če bi bilo naše delovanje podlaga ksenofobije, torej v nasprotju z načeli odprte družbe, in kolikor bi bilo mogoče dokazati, da sta multikulturnost in globalizacija prijazni do etnične in kulturne diverzitete. Pa ne drži ne eno ne drugo.

Ne smemo si zatiskati oči pred tem, da potekajo pri nas in v bližnji okolici (ne samo v tretjem svetu) zelo dinamični procesi, ki zadevajo preoblikovanje pogojev za obstoj in raz-

Mag. Inja Smerdel, Vesna Guštin Grilanc in Lučka Križaj - Šmitek. Foto: Alenka Čas, 19. 10. 2005

voj etničnih skupin ter njihovega kulturnega izraza. V mislih imam tako novo prebujanje slovenske manjšine v sosednjih državah, zlasti po vstopu Slovenije v EU, kot prebujanje etničnih skupin nekdanjih jugoslovanskih narodov v Sloveniji.

Družabni del v bližnji gostilni »Mrak«: Tanja Roženberger Šega in prof. dr. Slavko Kremenšek. Foto: Alenka Čas, 19. 10. 2005

Preučevanje teh procesov je lahko pomembno tudi za Evropo, saj brez njihovega razumevanja niso mogoče regionalne povezave, ki bodo pomembna protiutež federalizmu ali centralizmu Evropske zveze. Namesto za multikulturnost kot pojmovno izpraznjeno in večkrat kompromitirano stapljanje kultur, če ne že kar alibi za asimilacijo, se zavzemam za strpno priznavanje

diverzitete kultur in njihovo enakopravnost. Predstavljam si, da bi na tej podlagi lahko drugače urejali položaj manjšin.

Tako pa je težko gledati neuspešnost slovenske zunanje politike v odnosu s sosednjimi državami, ki jo merimo tudi z neučinkovito zaslonbo slovenskim manjšinam v teh državah. Ne vem, zakaj si pri tem pristojni ne pomagajo v večji meri z dognanji etnologije in sorodnih ved.

Primer iz preteklosti: angažiranje etnologov pri izdelavi ekspertiz o zahodni etnični meji leta 1945–47, ko je šlo za priključitev Primorske.

Da. To je vprašanje večjega družbenega angažiranja naše vede, ki smo si ga v njenem razvoju večkrat postavili, a nismo nikdar našli pravega odgovora nanj. V času samoupravljanja se je večini upiralo, da bi se angažirali po volji vladajoče ideologije, po osamosvojitvi Slovenije pa so posamezniki uspešno pokazali nekatere aplikativne možnosti etnologije ali pa so se posamezne ustanove odzivala na pojave nestrpnosti v družbi. V veliko večji meri kot doslej pa bi morala danes etnologija kot celota sodelovati s svojimi spoznanji pri urejanju prostora za kakovostno bivanje nas in naših potomcev. Gre za občutljiva in vitalna vprašanja civiliziranega odnosa do dediščine, ki postaja ob vprašanju socialne države glavno vprašanje evropske zveze. Mislim na nove konvencije, ki so bile pred kratkim predlagane na evropski ravni, o večji vlogi dediščine pri razvoju EU.

Prvinska kapitalistična ekonomija, po kateri se danes usmerja slovenski razvoj na večini življenjskih področij, hitro uničuje prostore dediščine kot dela kulture, ki bistveno določa našo specifično diferenco v razmerju z drugimi kulturnimi prostori v Evropi. O usodi naše splošne kulturne podobe danes na žalost odločajo neustrezno izobraženi politiki (vrste homo novus) v sodelovanju z vlagatelji, pri večjih posegih tudi z upravljalci finančnih tokov, ki imajo zaslonbo za svoje ukrepe vse do državnega vrha. Etnološka metodologija bi lahko privedla do boljšega sodelovanja in ustrežnejših rešitev pri urejanju teh vprašanj.

Primer iz preteklosti: etnološke raziskave ob oživljanju starih mestnih jeder v 70. in 80. letih.

Ali sem preveč kritičen ali pa si želim preveč? Slovenska etnologija ima tudi svoje omejitve. V Sloveniji nastajajo nove univerze in univerzitetni programi. Ali je bila etnologija pripravljena na ta izziv? Mislim, da ne.

Namesto premišljenega sodelovanja v korist celotne vede je prišlo do neproduktivnega zapiranja v okviru ustanov. Etnološki predmeti pa so sramežljivo skriti v programih sorodnih ved. Ali sploh še lahko govorimo o matičnem univerzitetnem programu etnologije, ki bi povezoval najuspešnejše usmeritve oz. njihove nosilce v zgodovinski tok vede?

Moti me, da ni tesnejšega povezovanja med pedagoškimi in raziskovalnimi potenciali na tem področju, ki bi študentom omogočalo čim širši razgled po etnologiji. Zdi se mi, da je domačega sodelovanja celo manj kot sodelovanja s tujimi kolegi.

Predeu končam, se čutim dolžnega spomniti nas, da je v mojem enoletnem mandatu kosila smrt tudi v naših vrstah. Še enkrat se spomnimo kolega Boruta Brumna. Ne glede na to, koliko vsak od nas pozna njegovo strokovno delovanje, moramo pritrditi ugotovitvi, da je z njim prenehal poseben

družbeni angažma, ki ga etnologija dotlej ni poznala in po katerem se bomo pokojnega tudi spominjali.

Ob koncu dovolite, da že vnaprej iskreno čestitam letošnji nagrajenci in dobitnikoma priznanj. Če mi je dovoljeno ugibati, bi rekel, sodeč po nekaterih prisotnih obrazih, da bo z letošnjo Murkovo nagrado priznan pomen menežerskega dela v naši stroki, čemur bi še pred kratkim marsikdo oporekal. Kajti področje etnologije in drugih humanističnih ved je v očeh marsikoga bolj kulturniško kot znanstveno področje, kar je posrečeno ugotovil že znani pisatelj Kurt Vonnegut mlajši, ko je želel združiti študij znanosti in poezije. Ko je izrazil to željo, ga je univerzitetni svetovalec vprašal, ali bi hotel študirati poezijo, ki se pretvarja, da je znanstvena. Ali je sploh mogoče kaj takega, je vprašal bodoči pisatelj. Da, je odvrnil svetovalec, dobrodošli na področju socialne in kulturne antropologije, kjer je že kar nekaj rahločutnih gospodov.

V tej perspektivi smo tudi etnologi v očeh ljudi napol bohemi, ki naj ne bi marali za denar, vsaj ne javno, saj je naš poklic hkrati naš konjiček. Kot protiutež tem stereotipom je menežersko delo v stroki pri nas redka, a koristna priložnost, tako kot so redki med nami tisti, ki prevzamejo in izpeljejo ta posel.

Vsem prisotnim članom SED čestitam ob 30-letnici društva. Ob tem pa se ne spominjam toliko administrativnih dejstev, datumov, zapisnikov itd. kot stanja duha, ki je privedlo do ustanovitve društva. V tem duhu je bilo ujeto posebno ustvarjalno obdobje etnologov več generacij, ki se je pripravljalo dalj časa. In to stanje duha je tisto, zaradi česar neko društvo zaživi, in brez česar premine.

Zato naj tudi v prihodnje živi vsaka aktivnost, ki nas združuje v skupnih ustvarjalnih naporih za razvoj naše vede in ki nas povezuje s kolegi in prijatelji po svetu!

Datum prejema prispevka v uredništvo: 23. 11. 2005